

DRUŽBENO POLITIČNE ZNAČILNOSTI RAZMER V FRANCJI PRED VELIKO REVOLUCIJO

1. Uvod: Po smrti Ludvika XIV. Francija ohrani nespremenjeno obliko starega družbenega in političnega sistema (drugi prosvetljeni absolutizem) => vse večje nasprotje med fevdalizmom in meščanstvom, ki je vsak dan močnejše in zahteva spremembe
2. Francoska družba se je delila na stanove: Prvi in drugi stan (duhovništvo in plemstvo) sta bila oproščena davkov (privilegirana stanova):
 - a) Plemstvo Med plemstvom so bile velike premoženjske razlike, ki so se kazale v načinu življenja. Visoko plemstvo je spadalo med najvišje sloje in je živelo na dvoru. Posest so upravljali zakupniki, obdelovali pa odvisni kmetje in mlinarji.

Nižje plemstvo je živelo veliko bolj skromno. Ostalo je na podeželju ter uveljavljalo svoje posebne pravice: oprostitev davkov in javnih dajatev, sodni privilegij, prednost pri zasedbi oficirskih in uradniških položajev in fevdalne pravice do podložniških dajatev.

b) Duhovščina Duhovščina pravtako ni bila enoten stan. Škofje in opati so spadali med višje plemstvo in živeli v Versaillesu. Nižja duhovščina je skrbela za dušno pastirstvo, reveže, nego bolnikov, šolski pouk

Oba, sicer neenotna stanova sta opravljala vse javne funkcije, imela posebna sodišča in monopol nad državnimi in cerkvenimi službami.

Privilegirani zgornji sloj tudi ni bil zadovoljen s tem, da mu je bila z absolutistično državo odvzeta moč, ki jo je prej imel v svojih fevdalnih pokrajinah.

c) Tako imenovan tretji stan se je raztezal od bogatega meščanstva do najsiromašnejših dninarjev in delavcev: bogata buržoazija (veletrgovci, ladjarji, lastniki manufaktur, veleposestniki) so obogateli v času merkantilizma. Francoske manufakture svile, čipk, luksuznega blaga in proizvodnja v svetu niso imele tekmeca. Po zunanji trgovini je bila Francija takoj za Anglijo. Režim je zaviral prodor industrijske revolucije iz Anglije v Francijo, ker se je bal razvoja buržoazije. Ta pa je vedno težje prenašala politično brezpravnost in fevdalne ovire (carine in velike dajatve)

- malo meščanstvo so sestavljali predvsem cehovski obrtniki, ki so se za silo preživljali.
 - dobra polovica prebivalstva (delavci, dninarji, služabniki), pa je živela od plač in najtežje prenašala naraščanje življenskih stroškov => v 18. stol. je francosko prebivalstvo hitro rastlo (1715 – 18 mio. => 1785 – 26 mio.) => s tem se je povečala ponudba delovne sile, mezde pa niso naraščale tako hitro kot cene.
 - kmetje, ki so predstavljali skoraj 80% prebivalstva so najtežje prenašali davčna bremena. Približno 70% pa so jim pobrali davki, ob tem pasu morali plačevati še fevdalna bremena, zaradi česar jih je večina živela na meji življenskega minimuma in so bili ponavadi hudo zadolženi.
 - upadanje kupne moči prebivalstva, padanje cen žita in naraščajoči presežek delovne sile so proti koncu 18. stol. močno zaostrili krizo.
3. Zunanja politika V vojnah sredi 18. stol. je bila Francija poražena, izgubila je vodilno vlogo v Evropi in velik del kolonij => to je ogromno stalo, hkrati pa je padal ugled absolutističnega režima. Stari režim so javno kritizirali francoski razsvetljenci v številnih razpravah => debate po salonih, gosposkih hišah in celo na dvoru.
 4. Fevdalno absolutistična monarhija ni bila sposobna rešiti vse očitnejšo splošno krizo:
 - že od Ludvika XIV. je vlada vztrajno zavračala reforme, zato državni aparat ni bil moderniziran. V davčnem sistemu so naraščale zlorabe, velik del proračuna pa je šel za neuspešne vojne in dvorno razkošje. Za pokrivanje proračuna je država najemala kredite z visokimi obrestmi, zato je državni dolg nenehno rasel.
 - država (kralj) zato stalno zvišuje davke, s tem pa je naraščalo ogorčenje ljudstva. Vsi poizkusi, da bi reformirali zadolženo državo, so zaradi odpora privilegiranih slojev propadli (odpraviti davčne privilegije, vplivnosti državnih služb, zakupe davkov in carin, fevdalno pravosodje,...). Npr.: ko je Jacques Tugot vpeljal liberalizacijo trgovine in skušal uvesti obdavčenje povračilnih sposobnosti, so načrt opustili. Tudi poskus finančnega ministra Jacquesa Neckerja, da bi v državno blagajno prispevala tudi privilegirana stanova, je spodletel.
 - Sovražno razpoloženje proti vladi in kralju se je okrepilo. Neckerju ni preostalo nič drugega, kot da razglasi državni bankrot. Kralj se je bil prisiljen obrniti neposredno na državljane in je sklical državne stanove, ki se niso sestali že od leta 1614. Kralj in opozicija privilegiranih stanov sta računala, da bosta s podporo 3. stanu zmagala v boju za oblast.

POTEK REVOLUCIJE OD SKLICA DRŽAVNIH STANOV DO RAZGLASITVE REPUBLIKE

1. Razglasitev narodne skupščine Med volilnim bojem, ki je sledil sklicu državnih stanov, je postalo jasno, da 3. stan zahteva takšno državno ureditev, v kateri bi bili vsi državljani enakopravni, torej odpravo absolutizma. Ob sklicu stanov je kralj 3. stanu priznal podvojeno število poslancev, vendar je vztrajal, da glasujejo po stanovih. Kralj je v uvodnem govoru poudaril, da naj se ukvarjajo predvsem z vprašanjem, kako napolniti državo. Stanovi ne dosežejo soglasja => predstavniki 3. stanu izjavijo, da predstavljajo 96% francoskega naroda, torej zastopajo voljo celotnega naroda in se preimenujejo v narodno skupščino. Pridruži se jim tudi del nižje duhovščine in plemstva. Sprejeli so sklep, da se davki lahko pobirajo izrecno samo z odobritvijo narodne skupščine. Ludvik XVI. je kljub pritiskom plemiške opozicije, po sili razmer skupščino prisiljen priznati, ker ni upal izgnati vojske.

2. Napad na Bastillo in odprava fevdalizma Razglasitev narodne skupščine in ljudske suverenosti sproži val navdušenja po vsej Franciji. Strah pred kraljevo reakcijo pa vrsto nemirov. Parižani napadejo osovraženo trdnjavo – jetnišnico- Bastillo, ki ji 14. 7. 1789 (fr. nacio. praznik) tudi zavzamejo. Revolucionarno gibanje se je iz Pariza širilo v druga mesta in na podeželje. V mestih so nekdanje mestne uprave prevzele samoupravne občine (komune). Ustanovili so narodno gardo, da bi zaščitili lastnino; narodna garda je postala del revolucionarne vojske. Na podeželjih so kmetje rušili gradove, sežigali urbarje,... Pod vplivom kmečkih uporov, je ustavodajna skupščina na nočni seji (4.-5. 8. 1789) odpravila fevdalni sistem, poslanci obeh privilegiranih stanov pa so se odpovedali svojim posebnim pravicam. Skupščina je sklenila, da se odpravijo vse tlačanske obveznosti brez odškodnine, druge pravice zemljiškega gospostva in sodni uradi pa proti odškodnini. Uvedla je enakost v obdavčenju in pred zakonom.

3. Razglasitev deklaracije o posebnih pravicah človeka in državljana (26. 8. 1789) Za ideale revolucije so proglasili prosvetljenska načela: Svoboda, enakost, bratstvo. Pomembno: ljudje se rodijo in živijo svobodni in enaki po svojih pravicah. Ustavodajna skupščina (konstituenta) je sprejela še:

- cerkvena lastnina je bila razglašena za narodno lastnino in razprodana
- meniška zaobljuba postane neveljavna; menihi postanejo državni uradniki
- šolstvo je podržavljeno, uvedena je civilna poroka
- z dekretom odpravijo dedno plemstvo in plemiške nazive

4. Ustavna monarhija 14. 9. 1791 je bila sprejeta ustava, ki je uvedla razmeroma slabotno izvršno oblast pod vodstvom kralja in zakonodajno skupščino narodnih predstavnikov (voljena na 2 leti). Poslanci so bili voljeni na podlagi premoženja in dogodkov (volilni cenzus). Francija je bila razdeljena na 83 departmajev. Kralj po kratkem upiranju ustavo prizna in nanjo priseže.

Novoizvoljena skupščina pa še zdaleč ni bila enotna. Večino so imeli liberalni reformisti iz vrst bogate buržoazije, ki so se imenovali žirondisti – po departmaju Girond (Bordeaux), od koder je prihajalo največ njihovih voditeljev.

Njihovi nasprotniki so bili radikalni republikanci, imenovani jakobinci. Vodili so jih Maximilien Robespierre, Georges Danton, Jean Paul Marat, Jacques Herbert. Naslanjajo se predvsem na malomeščanstvo.

5. Padec monarhije in razglasitev republike Nasprotja so se zaostriła z vojno, ki jo je začela revolucionarna francija proti Avstriji in Rusiji. Tu so se naseljevali francoski emigranti in širili strah, da lahko revolucija seže tudi sem. Kralj je v tem videl priložnost za obnovo absolutistične oblasti, bogata buržoazija pa upanje na nova tržišča in ozemlja.

Namesto revolucionarjev so vedno bolj napredovale intervencijske čete => francoski oficirji – plemiči so brez upiranja predali trdnjave in prestopali na drugo stran. Ludvik XVI. poskuša pobegniti k napredujočim intervencijskim silam, vendar ga revolucionarji na begu prestrežejo in vrnejo v Pariz. Ljudstvo je sprejelo beg kot veleizdajo. Poveljnik sovražnih čet je zahteval, naj se Pariz podredi kralju – nato je ljudstvo vdrlo na dvor in skupščino prisilila, da zapre kralja. Pod pritiskom množic skupščina razpiše nove volitve v narodni konvent na podlagi splošne volilne pravice. Razburjene množice ustanavljajo ljudska sodišča, radikalni jakobinski voditelji pa postanejo dejanski voditelji revolucije. Istega dne, ko vojska prisili Pruse k umiku (zmaga pri Valmyju), se je sestal novoizvoljeni konvent. Odpravil je kraljestvo in razglasil republiko (20. 9. 1792). Konvent prevzame oblast v državi, kralja obsodijo na smrt z giljotino (21. 1. 1793).

OBDOBJE JAKOBINSKE DIKTATURE

1. Porast revolucije Ob podpori množic dobivajo jakobinci vse večji vpliv v konventu in zahtevajo centralizacijo oblasti v Franciji. Po smrti Ludvika XVI. so se Avstriji in Prusiji pridružile še Holandija, Anglija, Švedska, Sardinija, Portugalska in Nemško cesarstvo. Sledili so francoski porazi => posledice:

- žirondisti so prehajali na sovražno
- sovražna vojska opustoši velik del Francije
- pride do splošnega pomanjkanja in inflacije; lakota je ogrozila večino francoskega prebivalstva
- trgovci so dvigovali cene in skrivali živež
- kjer so plemiči pridobili kmete za upor proti republiki je izbruhnila rojalistična vstaja
- nekatera trgovska mesta; Lyon, Toulon, Bordeaux, Marseille so prišla v tabor kontrarevolucije =>

2. Jakobinska diktatura (5. 9. 1793) V teh okoliščinah so jakobinci prevzeli vso oblast. Republiko so ogrožali notranji in zunanji sovražniki. Ob podpori nezadovoljnih pariških množic so jakobinci odstranili vodilne žirondiste iz konventa in jih postavili pred sodišče => sledi diktatura jakobincev, pobegli žirondisti pa jim napovejo vojno in v nekaterih mestih dvignejo vstajo.

Diktatura jakobinskega odbora za javno varnost:

- jakobinski konvent je odpravil še zadnje fevdalne obveznosti. Emigrantske posesti so bile zaplenjene.
- kmet je dobil zemljo v last brez odškodnine
- določitev maksimalnih cen in obračun s spekulanti
- uvedena je bila stroga centralizacija
- odbor za javno varnost, na čelu katerega je bil Maximilien Robespierre je postal izvršni organ konventa in dobil diktatorska pooblastila. Nastopal je tako samovoljno, da je postal pojem za nasilno vladno jakobinskega nasilja. Opiral se je na komisarje po departmajih in na jakobinske klube po mestih. Osumljence so zapirali tudi brez dokazov, revolucionarni tribunal pa jih je po kratkem postopku obsojal na smrt.

3. a) Poleg teh ukrepov je jakobinski konvent izvedel ukrepe, ki naj bi pomagali prebrodit pomanjkanje in lakoto:

- maksimiranje cen
- zaplemba premoženja in ustanavljanje državnih podjetij, vendar to ni moglo zadovoljiti najsiromašnejših slojev. Jakobinci so sicer odpravili ustavo iz l. 1791 in pripravili novo ustavo, ki je temeljila na splošni volilni pravici, nedotakljivosti osebne lastnine in svobodi lasti; veljati pa naj bi začela šele po koncu vojne.

b) Konvent je uvedel tudi nov revolucionarni koledar, katerega začetek je bil dan oklica republike 20. 9. 1792. Veljal je do 31. 12. 1805.

Vpeljava je bila povezana z ateistično politiko levega krila jakobincev. Zapirali so tudi cerkve (npr. Notre Dame)

c) za obrambo revolucije in trgovine, so jakobinci pritegnili prebivalstvo in proizvodnjo. Uvedli so splošno oborožitev ljudstva in vpoklicali vse sposobne za vojsko. Francijo zajame navdušenje za obrambo domovine. Na vodilne položaje v vojski pridejo mladi ljudje, navdušeni za revolucijo => ljudska armada po napadalnosti in učinkovitosti kmalu prekosi najemniške fevdalne vojske in velja za najboljšo takratno vojsko. Konvent ustanovi nove manufakture orožja. Zaradi boljše opremljenosti je francoska armada premagala avst. in pruske čete, izgnala rojaliste in angleže z Tourana ter prenese vojne na tuja ozemlja. Revolucija je bila rešena.

4. Padec jakobinske diktature "Rdeč teror" je postajal čedalje bolj nesmiseln. Množice so biče bolj in bolj nezadovoljne tudi s stalnimi obljubami (ustava, inflacija,...). Leva, radikalna struja jakobincev (Besni) so zahtevali vmešavanje države v gospodarstvo in omejitev lastnine. Desna struja pod vodstvom Dantona pa je zahtevala spravo z veliko buržoazijo. Revolucija je prišla na razpotje: ali izpolniti zahteve najnižjih ali se pogoditi z bogato buržoazijo. Robespierre pa je uničil obe krili («Revolucija je svoje lastne otroke») in s tem izpodkoplje temelje lastne moči. Izgubil je podporo množic in postal popolnoma odvisen od konventa. Njegovi prikriti nasprotniki v konventu so spoznali, da je osamljen, so ga skupaj s privrženci dali na giljotino (27. 7. 1794) Na oblast je ponovno prišla bogata buržoazija.

5. Pomen francoske revolucije Francoska revolucija je bila svetovnega pomena. Postala je vzor rušenja fevdalizma na gospodarskem, družbenem in političnem področju po vsej Evropi 19. stol..

OBDOBJE DIREKTORIJA, KONZULATA IN CESARSTVA

1. S padcem jakobincev se konča radikalna faza revolucije. Žirondisti se vrnejo v konvent. Vodstvo je prevzela boržuazna večina (bogata buržoazija, kmetje, meščani, vojaki in uradniki, ki so si med revolucijo opomogli). Podporo iščejo v vojski.

2. Nova ustava, ki jo sprejmejo l. 1794 je temeljila na ideji buržoazno-liberalne republike:

- najvišja izvršilna oblast – direktorij (5 mož)
- zakonodajna oblast (svet 500-ih in svet starih, voljena vsako leto)
- Volilno pravico je dobil vsak 21- leten Francoz, ki je plačeval davke, ali pa se udeležil vsaj enega vojaškega pohoda

Gospodarska in finančna kriza se nadaljuje. Državo pretresajo revolucije siromakov na eni in rojalistov na drugi strani. Rojalistična reakcija je postajala vse nevarnejša, predvsem zaradi podpore armad sosednji absolutističnih držav => Francijo je rešila armada (Napoleon Bonaparte) 3. Napoleon že pri 24 letih postane general. Direktorij ga je imenoval za poveljnika armade v Italiji. Z bleščečimi zmagami je prisilil Avstrijo h kapitulaciji in Beneško republiko => Franciji je priključil Belgijo in Lombardijo (1797). Ob francoskih mejah je ustanovil vrsto satelitskih držav. Neuspešna ekspedicija v Egipt.

Uvedba konzulata: vlada direktorija ni bila trdna, zato je buržoazija iskala bolj trden sistem. Na oblast so spustili priljubljenega vojskovodjo Napoleona Bonaparteja => 9. 11. 1799 je Napoleon z državnim udarom ob podpori vojske odstavil direktorij in razglasil, da je revolucija končana. Bogata buržoazija in veliki kmetje so v njem videli jamstvo za dokončen obračun z revolucionarji in za restavracijo fevdalizma. Rojalisti in radikalni republikanci so bili odrinjeni.

Nova ustava konzulata (24. 12. 1799) je uvedla splošno volilno pravico, dva voljena skupščinska zbora (trigonat in senat) in državni svet. Ustava je zagotovila prvemu konzulu široka pooblastila, šolstvo in uprava sta bila centralizirana. Sprejeta je bila z ljudskim glasovanjem.

4. Vojaške zmage in soglasje množic na volitvah so bile temelj Napoleonove moči. Pri ljudstvu je bil priljubljen, razglašal se je za dediča revolucije.

Ko je prevzel oblast v Franciji, je Napoleon s hitrimi vojaškimi zmagami hotel zagotoviti mir. Po zmagi nad Avstrijo (1800) je utrdil francoski položaj Italiji ter z Avstrijo sklenil mir. Ko so Rusija, Prusija, Danska in Švedska sklenile zvezo oborožene notranjosti, je tudi Anglija sklenila mir s Francijo (1802).

Sledilo je obdobje miru. Napoleon se je lotil notranje obnove Francije in utrjevanja oblasti. L. 1802 postane dosmrtni konzul (sklep senata na osnovi splošnih volitev), kmalu nato pa se okrona za cesarja Francozov (1804) Papeža Pija VII. je prisilil, da ga je mazilil.

5. Napoleon je hotel s preobrazbo republike v cesarstvo poudariti prestižni položaj Francije, v notranji politiki pa utrditi stabilnost.

Dopolnjena ustava je še okrepila oblast cesarja. Državna uprava je bila še bolj centralizirana.

Nova ustava je temeljila na revolucionarnih načelih v enakosti pred zakonom ter v svobodi in nedotakljivosti lastnine. Obči civilni zakon je poenotil zakonodajo in združil ureditve revolucije z zakoni starega režima (enakost pred zakonom, svoboda vesti, ločitev cerkve in države). Napoleonove zakone je predstavljal zakonik nove meščanske družbe, ki je varoval interese bogate buržoazije. Voeljali so ga tudi v osvojenih deželah, z nekaterimi spremembami pa je ostal v veljavi celo po njihovem padcu.

6. Napoleon se poravnal s papežem:

V konkordatu se je cerkev odpovedala med revolucijo nacionaliziranemu imetju in priznala uradniški položaj duhovščine (priznanje revoluc. sprememb v Fra.). V zameno pa je Napoleon jamčil svobodo verskih obredov in kmalu nato obnovil cerkveno državo.

7. Ustanovil je novo plemstvo in vpeljal cesarski dvor. Vsi so bili odvisni od cesarjeve naklonjenosti, sorodniki so vladali satelitskim državam. Poroka z nadvojvodinjo Marijo Luiso (hčerka Franza I. Habsburškega).

Amnestiral je francoske imigrante in jih povabil, naj se vrnejo v domovino => 140.000 ljudi je zapustilo Francijo (kapital!). S poostreno cenzuro in policijskim nadzorom je Napoleon tudi dobro zavaroval. Z nasprotniki ravnajo ostro, kljub temu pa je Napoleon pri ljudstvu priljubljen (gospodarstvo, vojaške zmage). Njegovo vladanje je prek ljudskih glasovanj ustvarjalo videz radikalne demokracije. V bistvu pa je vladal sam – bonapartizem).